

Latvijas Bīskopības biedrība

GUNTARS MELNIS

BIŠU SAIMES TURĒŠANAS UN APSKATES NOTEIKUMI

Jelgava 2013

Spēja saprasties un sadzīvot ar bišu saimi dod pamatotas iespējas veidot savstarpējas cieņas un mīlestības gaisotni savā ģimenē.

Skaidrojošā vārdnīca

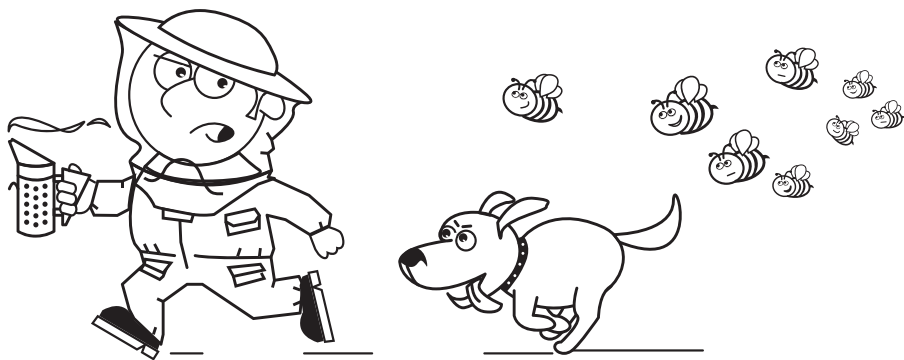
Bišu saimes turēšanas un apskates noteikumi

Bišu saimju turēšana ir vienkārša nodarbe, kas rezultātā sniedz daudzveidīgu biškopības produkciju. Bet bišu saimju turēšanai var būt arī dvēselisks un dziedinošs raksturs. Daudzi dažādos savas dzīves periodos izjūt aicinājumu, vilinājumu pievērsties biškopībai. Un, protams, rodas daudz jautājumu par to, kā sākt iepazīšanos ar šo brīnišķīgo kukaini, kas sniedz dažādas iespējas un veltes veselības uzlabošanai un harmonijas radīšanai mūsos.

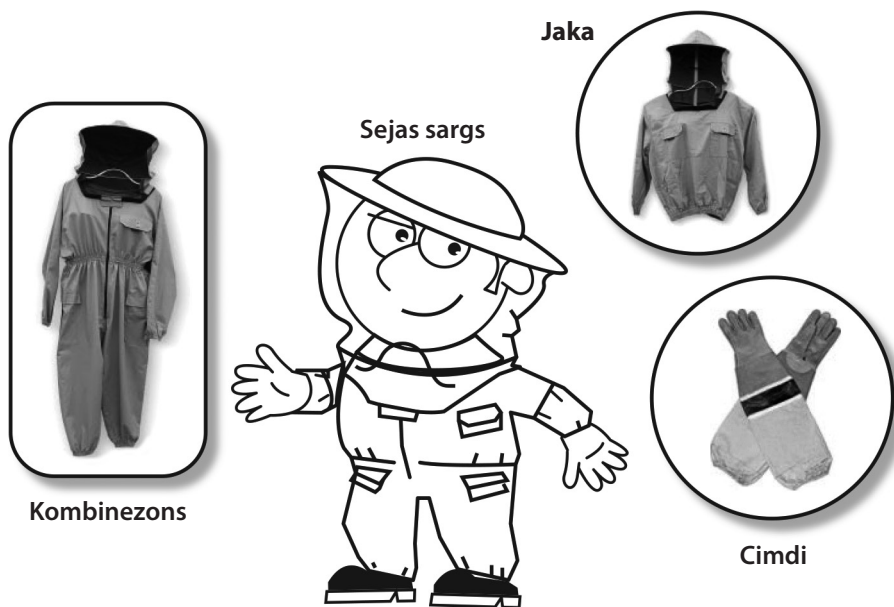
Šī sadaļa ir paredzēta tiem, kas tikai gatavojas spert pirmos soļus biškopības jomā, un jau no paša sākuma ir svarīgi visu darīt pareizi vai vismaz pareizā virzienā. Tāpēc šeit izklāstītās patiesības palīdzēs veiksmīgi sākt iepazīšanos ar bitēm.

Iesākumā vajadzētu sagatavoties, lai pirmā tikšanās „nepārvilkto strīpu” jūsu turpmākajai draudzībai ar bitēm. Pēc iespējas vairāk jāapgūst teorētiskās zināšanas, lasot pieejamo informāciju par bitēm, lai veidojas priekšstats, un tad var pamēģināt arī tuvāk iepazīt ar šo kukaini. Ieteicams pavērot, kā pie bišu saimēm strādā zinošs biškopis, kādas ir kustības, veicamo darbu secība. Pieredzējuša biškopja uzraudzībā var ļauties pirmajam dzēlienam, lai pārlicinātos par savām izjūtām un organisma reakciju uz bišu indi. Dažreiz ar to arī draudzība beidzas. Ja pirmais pārbaudījums izturēts un teorētiskās zināšanas mudina iedziļināties bišu saimes iekšējā pasaulē, ir īstais laiks tehniski nodrošināties ar saimju apskatei nepieciešamo inventāru.

Apģērbs biškopi pasargā no nejaušiem dzēlieniem un nodrošina gaisa apmaiņu ķermeņa ādai, lai neveicinātu svīšanu. Drēbēm vienmēr jābūt tīram, bez jebkādām asām smaržām. Bitēm patīk gluds, dabīgs materiāls gaišā krāsā. Ja ir svarīgas labas attiecības ar bitēm, tad jāievēro šīs prasības, lai lieki nekaitinātu bišu saimi. Tumšs, pūkains vilnas apģērbs uzbudina bites, tajā bitēm ieķeras kājas un veidojas trauksmes situācija,

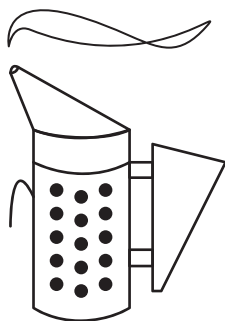
kad pārējās māsas tiek sauktas palīgā. Tāpēc gaišs kokvilnas vai linu auduma halāts, kombinezons vai jaka būs piemērots saimes apskatei. Balta krāsa bites neizšķir, tāpēc pievērs tai mazāk uzmanības. Nevajadzētu aizmirst par apaviem. Kājas vasarā mēdz svīst, un bites nepanes sviedru smaku, tāpēc jāvelk slēgti apavi. Bikšu galiem un jakas piedurknēm jābūt ar gumijām, lai pasargātu no bišu ielīšanas. Bites ne tikai lido, viņām patīk arī rāpot, un, ierāpojot piedurknē vai – vēl trakāk – biksēs, tās var nejauši piespiest un dabūt dzēlienu. Tas ir sāpīgi, un parasti cilvēks izdala baiļu feromonu (adrenalīnu), ko pats nejūt, bet bites un suņi saož ļoti labi. Tāpēc būtu pareizi paredzēt visas iespējas, kā pasargāt sevi.

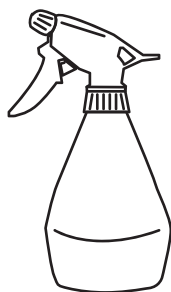
Sejas sargs, strādājot pie bitēm, jālieto obligāti, lai no bišu dzēlieniem pasargātu ķermeņa visjūtīgākās vietas (seja, kakls). Bites cilvēka seju neatpazīst, bet spēj saskatīt termisko elektromagnētisko starojumu, ko seja izstaro, turklāt tās labi sajūt arī sviedru smaku vai parfimēriju.

Atklāta ķermeņa vietas vienmēr piesaista bišu uzmanību, tāpēc nevajadzīgi nekaitināsim bites un lietosim speciālo aizsargaprīkojumu. Lai nodrošinātu redzamību un darboties spēju, sejas sargs ir apgādāts ar sietiņu, kuram bites netiek cauri, un biškopis var justies drošībā.

Cimdi biškopjiem ir gatavoti no dabīgas ādas, kas neļauj bitēm izdzelt tiem cauri. Garās piedurknes cimdiem ir vajadzīgas, lai bites nevarētu aiz tiem aizlīst. Šādi pasargātas rokas ļauj justies drošāk, darbojoties pie stropa vai ņemot spietu. Bet pieredze rāda, ka, strādājot cimdos, biškopis kļūst nevērigāks un saspiež vairāk bišu. Saime, sajūtot pakāpeniski augošo trauksmi, cenšas aizgaiņāt neuzmanīgo biškopi; turklāt pēc tam trauksmes smarža vēl labu laiku pavada bitenieku, brīdinot citas saimes par nelūgto viesi. Tāpēc bišu saimes apskates kvalitāte ir augstāka, strādājot bez cimdiem.

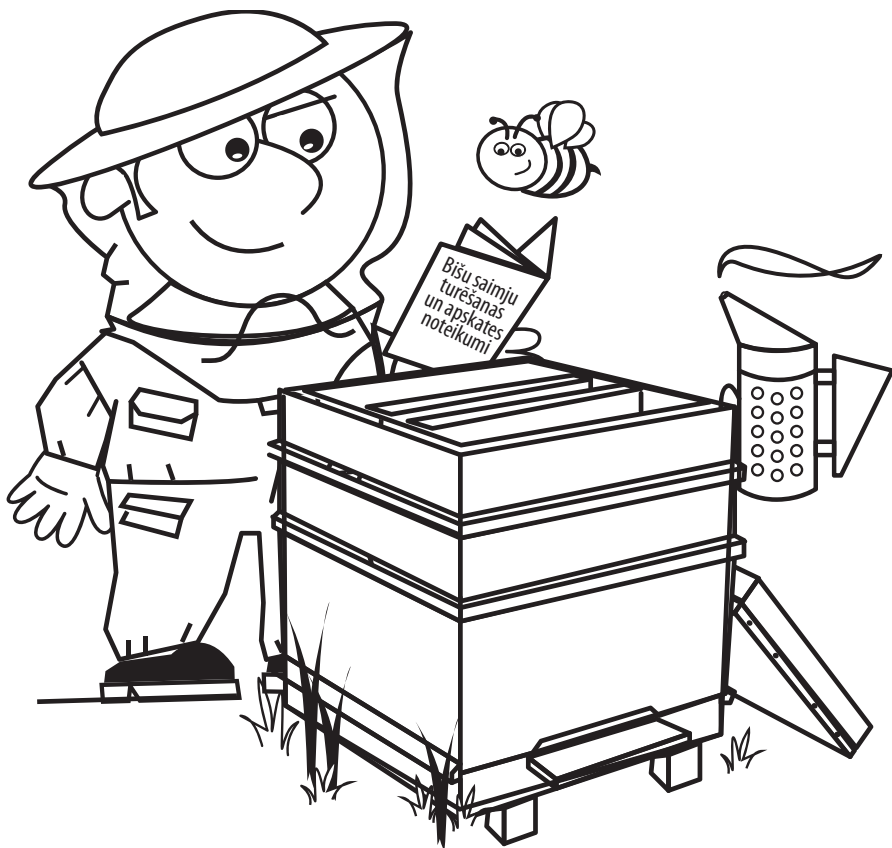
Dūmeklis

**Ūdens
pulverizators**

Dūmu kannām ir daudz dažādu veidu, konstrukciju un izmēru. Dūmeklis tiek darbināts ar sausiem koksnes prauliem, piepēm, maisa drēbi, kūdru – ar dabīgiem materiāliem, kas gruzdot rada dūmus. Neskatoties uz plašo izvēli, jārēķinās, ka pašiem arī būs dūmi jāelpo, tāpēc par labākajiem tiek uzskatīti lapu koku prauli. Lie-

pu, vītolu un apses prauliem dūmi nav tik kodīgi un tie nemet dzirksteles, kas var iekrist sausā stropā, gruzdēt un izraisīt stropa nodeģšanu. Dūmi bitēm asociējas ar uguns tuvošanos, tāpēc medus guzā tiek uzņemts nektārs, un tas apgrūtina saliekt vēderu dzelšanai. Dūmiem jābūt bieziem, kupliem un vēsiem. Dūmeklim pakāpeniski izdegot, dūmi kļūst karstāki, un tas satrauc bites, tāpēc dūmeklis savlaicīgi jāpapildina vai jāatdzesē. Tūlīt pēc ligzdas atvēršanas saimi viegli apdūmo. Ja saime nevieš drošības sajūtu, tad apdūmo caur skreju – divus trīs pūtienus pirms jumtiņa nocelšanas –, lai bites savlaicīgi sāk uzņemt barību. Saime apskatei būs

gatava pēc vienas divām minūtēm. Bez dūmu lietošanas saimju apskati nedrīkst veikt, jo bišu saime ir kā vienots organisms ar savu raksturu un niķiem. Mainot saimju apskates tehniku, arī bites nākamreiz var parādīt savu raksturu, un to izlabot ir daudz grūtāk nekā samaitāt. Arī pārmērīga dūmu lietošana nav pieļaujama, jo izjauc smaržu līdzsvaru bišu saimē; lai to atjaunotu bitēm būs nepieciešamas vairākas stundas darba tā vietā, lai lidotu pļavās un strādātu stropā. Apdūmošanai jābūt samērīgai un pamatotai. Tā kā dūmu lietošana ilgākā laika periodā kavē bišu attīstību un ierobežo produkcijas uzkrājumu veidošanos, tad biškopji sākuši izmantot ūdens pulverizatorus. Viegla ūdens migla liek bitēm savākties un vairāk rūpēties par temperatūras un mitruma režīma saglabāšanu ligzdā nevis lidināšanos ārā no stropa. Ūdens salīdzinoši mazāk ietekmē bišu komunikācijas spējas, un tās ātrāk atgūstas pēc saimes apskates.

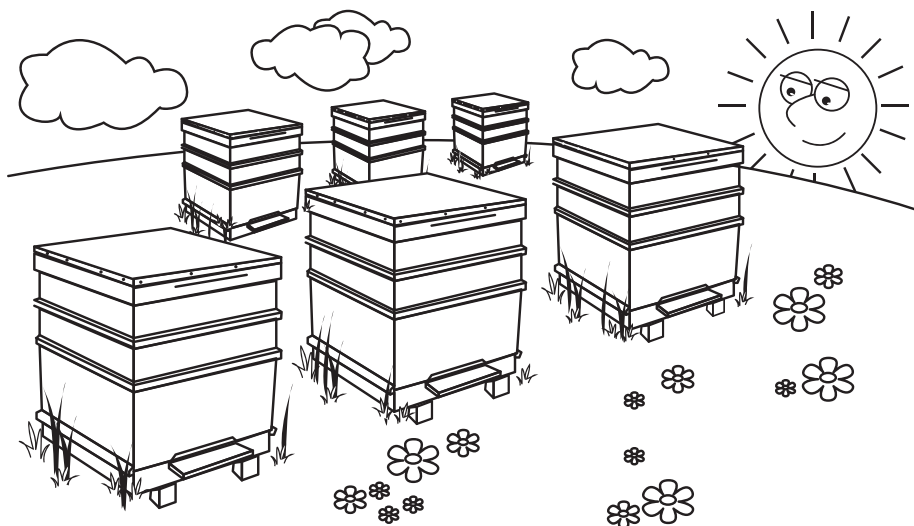
Tagad esam gatavi doties pie bišu saimes.

Sākumā jābūt ne mazāk kā divām saimītēm; tas tāpēc, lai varētu labot sākotnēji pieļautās kļūdas un saglabātu bišu saimju dzīvotspēju. Bites nevajadzētu apmeklēt biežāk kā reizi nedēļā, ja ir iespējams un darvošanas metodes to atļauj, pat vēl retāk. Bieža saimju traucēšana ietekmē ne tikai biškopības produkcijas ražošanu, bet arī bišu peru attīstību un bišu mātes dēšanas intensitāti. Kopumā to var saukt par bišu saimes spēku vai produktivitāti, un tas ir galvenais, ko nevajadzētu negatīvi ietekmēt. Kāds varētu padomāt: „Tad jau mēs varētu pie bišu saimēm neiet vispār, rudenī atņemt medu, un lai viņas tur dzīvo!” Diemžēl bišu saimju dabīgie attīstības periodi nesakrīt ar biškopja interesēm, un tāpēc laiku pa laikam biškopis veic korekcijas saimes dzīves ciklos, lai sasniegtu sev vēlamo rezultātu, kāpinātu produkcijas ražošanu un daudzveidību. Biškopis, kas neiedziļinās savu bišu dzīves ritmā un nerespektē to vajadzības, nespēj atrast kopīgu „sapratni” ar bitēm un iegūt augstus produktivitātes rādītājus. Bišu saimes apskates laikā biškopim jāpaveic pēc iespējas vairāk darba maksimāli īsā laikā.

Atkarībā no veicamo darbu apjoma, biškopim pie vienas bišu saimes nevajadzētu kavēties ilgāk par 2–8 minūtēm. Lai iekļautos laikā un arī vēl kaut ko padarītu, biškopim, pirms doties dravā, ir rūpīgi jāsagatavojas. Jāzina, kāds ir saimju apskates mērķis, kas ir jāizdara un kas ir nepieciešams kvalitatīva darba veikšanai. Ja ir zināmas atbildes uz šiem jautājumiem, var sākt gatavoties. Inventārs, kas būs vajadzīgs darbam, katru reizi var būt atšķirīgs, atkarībā no veicamo darbu specifikas, saimju attīstības, sezonas, stropa tipa un dravošanas metodes, bet dūmeklis un stropa kaltniņš līdzīgs būs vienmēr. Pieredzējis biškopis pamatīgi pārdomās, kas būs nepieciešams bišu saimju apskatei, lai viss vajadzīgais būtu pa rokai, un padarītais darbs nodrošinātu bišu saimes turpmāko darbību vēl 10–16 dienas. Šajā laikā bitēm nekas nedrīkst trūkt – ne bišu mātei šūnu dēšanai, ne arī darba bitēm šūnu nektāra izvietošanai un vietas šūnu vilkšanai.

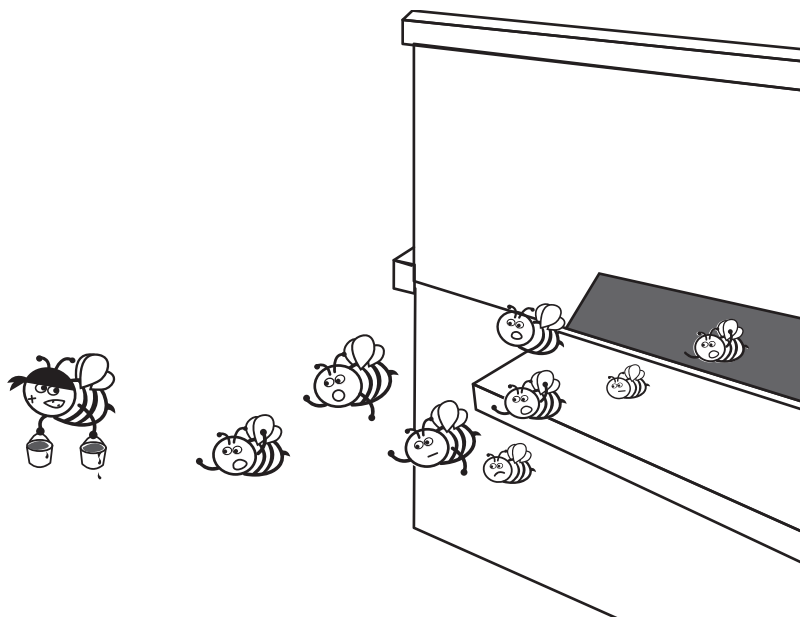
Bites ir ļoti mierīgi un labestīgi kukaiņi, kuriem nav raksturīga agresivitāte. Katrs no mums ir bijis ziedošā augļu dārzā, kad bites darbīgi ložņā pa ziediem, vācot nektāru un apputeksnējot nākamo ražu. Neviena bite neizrāda vēlēšanos uzbrukt un iedzelt, lai cik tuvu mēs tām pietuvotos. Ir virkne citu apstākļu, kas spēj nokaitināt bites, un tad tās cenšas aizstāvēt ģimeni, arī ziedojot savu dzīvību. Lai nebūtu ārkārtas situāciju, jāzina apstākļi, kas bitēs izraisa satraukumu un agresīvu reakciju.

Laika apstākļi bišu saimes apskates brīdī.

Gaisa temperatūra nevar būt zemāka par 14°C, tātad – diena ir iesilusi un lidojošās bites ir devušās laukā, lai vāktu nektāru, ziedputekšņus, propolisu un nestu ūdeni saimes vajadzībām. Viens no saimes apskates uzdevumiem ir pēc iespējas mazāk satraukt bišu saimi, saglabāt smaržu, temperatūras un mitruma režīmu, neietekmējot bišu ierasto darba ritmu. Vēlu vakarā, sliktos laika apstākļos un pirms lietus bites ir agresīvākas, mājās ir atgriezušās visas lidojošās bites un var „piestrādāt par apsargiem”, tāpēc šis nav labākais laiks saimju apskatei. Bet ir virkne darbu, piemēram, audzējot bišu mātes, vācot peru pienu, kad ir jāiet pie saimēm, lai arī kādi būtu laika apstākļi. Biškopis ar to rēķinās un nodrošinās ar visiem

iespējamiem aizsarglīdzekļiem, efektīvi tos pielietojot. Beziensuma vai neliela ienesuma apstākļos, strādājot pie bitēm, uzrodas bites laupītājas no citiem stropiem, kas saasina attiecības ar apskatāmo bišu saimi, un sāk veidoties draudīga atmosfēra. Šādos apstākļos jācenšas strādāt ātri un precīzi, neprovocējot bišu saimes uz savstarpējo attiecību pārskatīšanu.

Stipras smaržas (kosmētika, sviedri, alkohola, sīpolu un ķiploku smarža) satrauc bites, jo spēcīgi ietekmē pašas saimes radīto aromātu un signalizē par svešas smaržas nesēja iekļaušanos viņu personīgajā laukā. Biteniekam jāsmaržo neitrāli un vienādi visu dravošanas sezonu; tā var pieradināt bites, un viņas jūs atpazīs pēc nemainīgā, patīkamā aromāta. Bites ciena tīrīgus un akurātus cilvēkus, kas seko savai personīgai higiēnai.

Asas, ātras kustības bitēm izraisa nepatiku. Strādājot pie bišu saimes, roku kustībām jābūt mierīgām un precīzām, arī tad, ja kāda bite ir uzsēdusies uz rokas vai tomēr iedzēlusī. Skraidīšana gar stropiem, roku vicināšana un nervoza uzvedība dravā bitēm nepatīk. Bite vienā mirklī spēj uztvert niecīgāko kustību, un pārāk aktīva darbība tām ir kaitinoša. Lai bite lidinās gar jūsu roku, nepievērsiet tai uzmanību pat ja tā riņķo gar

degunu. Pārliecinājusies, ka jūs neesat nācis ar ļauniem nodomiem, tā dosies prom vai apsēdīsies uz apģērba atpūsties, nepievēršot jums vairs nekādu uzmanību.

Bišu indes smarža bites mobilizē saimes aizstāvēšanai, šo smaržu tās uztver īpaši jūtīgi. Tas ir signāls visiem doties uzbrukumā. Pietiek ar vienas bites dzēlienu, lai tam sekotu arī pārējās. Tāpēc vajag atcerēties, ka vieglāk ir izvairīties no bišu aizkaitināšanas nekā nomierināt saniknotu saimi. Ar gadiem cilvēka organisms pierod pie bišu indes un veidojas imunitāte pret dzēlieniem, sāpes var paciest mierīgāk, un pampums dzēliena vietās ir nemanāms. Bet labāk ir strādāt akurāti, sajūtot bites un nevienu nepiespiežot, lai tām nebūtu jāiedarbina trauksmes signalizācija.

Bišu saimes apskates laikā pie stropa jānostājas tā, lai ērti būtu izņemt rāmīšus. Lielākajam vairumam stropu tas ir no sāniem, bet norvēģu tipa stropiem un saimēs, kur rāmīšu izvietojums ir ar silto skreju, apskati ērtāk veikt no stropa aizmugures. Nekādā gadījumā apskates laikā nedrīkst stāvēt skrejai priekšā, tas kavē bišu kustību un lieki tās satrauc. Ja ir saulains laiks, apskati jāveic ar muguru pret sauli, tā būs labāk un ātrāk saskatīt šūnās sīkās oliņas – bišu mātes dējumus. Darbi jāsāk ar jumta noņemšanu stropam, tas jāveic akurāti, nedrīkst ļaut jumtam atsisties pret stropa korpusu. Koks labi vada vibrācijas, un saime tūlīt reaģēs ar skaļu šņākoņu, kas nav „labais tonis”, sasveicinoties ar draugiem. Atcerēsimies, ka jāstrādā ir akurāti, pietiekami ātri un ar maigām kustībām.

Latvijas stāvstrops

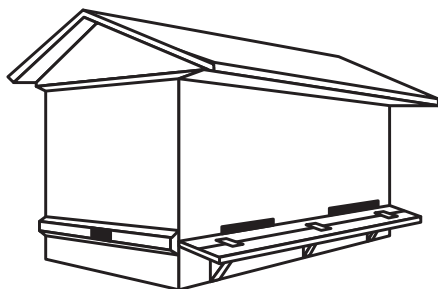
Veclaiku strops

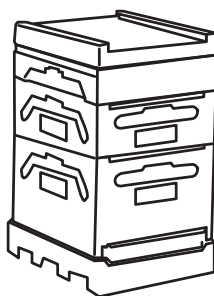
Auzukalna strops

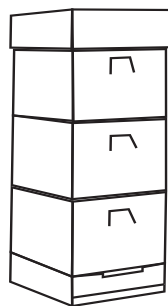
Gulstrops

Somu strops

Norvēģu strops

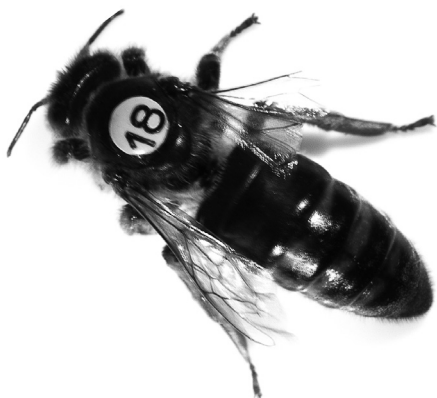
Daudzkorpusu stropos kontroli var veikt, neceļot nost jumtiņu, tikai piešķiebnot vajadzīgo korpusu uz sāniem, pa spraugu iepūšot nedaudz dūmu, var noskaidrot sev interesējošos jautājumus no rāmīšu apakšas, tos ar pirkstiem nedaudz atliecot. Tā var samazināt daba apjomu, ietaupīt laiku un pietiekami daudz uzzināt par saimes stāvokli. Pēc jumtiņa un spilvena noņemšanas atver ligzdu un uzreiz apdūmo rāmīšus, lai mazinātu bišu pārsteigumu par pēkšņās gaismas parādīšanos ligzdā un novirzītu viņu domas uz barības uzņemšanu trauksmes apstākļos. Līdzīgas izjūtas var rasties cilvēkiem kinoteātrī, kad pēkšņi iedegas gaisma un sāk skanēt trauksmes signalizācija. Tāpēc ilgstoši šo stāvokli uzturēt nevajadzētu. Lai mazinātu spriedzi, stropa sedziņu atlokām tikai tik daudz, cik nepieciešams mūsu darbu veikšanai.

Biškopji mēdz izmantot divas sedziņas, vienu – lokot vaļā, otru – pielokot ciet, atstājot nenosegtus tikai divus rāmīšus darbam. Tajos stropos, kur vaskadrānu vietā tiek izmantoti dēļiši, šī sistēma tiek lietota automātiski, pārliedkot dēļišus apskatīto rāmīšu virzienā.

Veicot saimju apskati, ne vienmēr jākonstatē fakti, jo ir daudz apstākļu, kas apliecina mums nepieciešamo informāciju. Piemēram, par bišu mātes esamību var pārliedcināties, atrodot uz peru telpas rāmjiem tās dē-

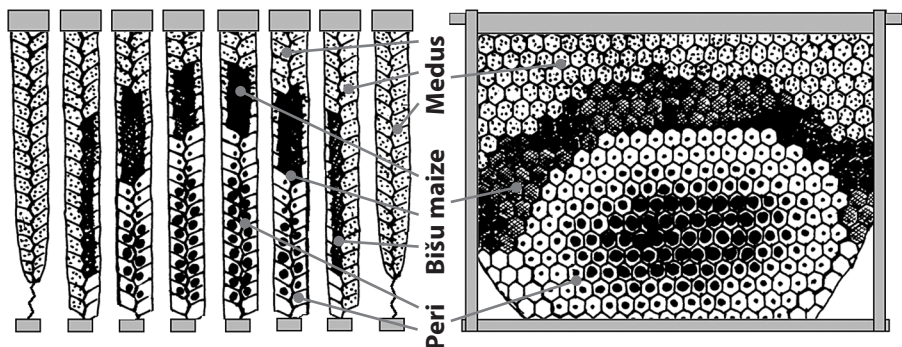
jumus (oliņas); pēc to stāvokļa var pateikt, cik sen bišu māte ir strādājusi uz šī rāmīša, nemaz pašu māti nemeklējot, netērējot dārgo laiku un nespīdzinot bišu saimi.

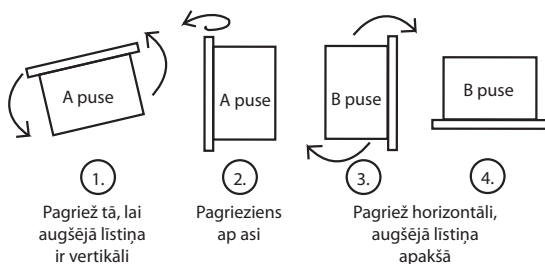
Daudziem biškopjiem, bišu mātes atrašana saimē ir viens no grūtākajiem uzdevumiem, sevišķi, ja tās netiek iezīmētas. Ja saimē ielido bites ar ziedputekšņu nastiņām, tātad tiek audzēti peri. Ja intensīva ienesuma laikā bites no bišu saimes izlido gausi, saimē ir parādījušās slimības vai tā gatavojas spietot. Par nokavētu ligzdas paplašināšanu liecinās aizšķirdēja savilktās vaska mēles vai apgrauztais pakojums, arī pašu

bišu pulcēšanās ārpus ligzdas raksturo saimes gatavību spietot. Arī pēc bišu uzvedības un skaņas var noteikt daudzus apstākļus, un to ir pietiekami daudz, lai atvieglotu un padarītu ātrāku mūsu darbu.

Kāru izcelšana no bišu saimes var būt dažādi iemesli, un tas jā dara ar īpašu vērību un iejūtību, jo tieši šis darbs biškopja neuzmanības dēļ bieži laupa bišu dzīvības. Pirms izņemam rāmīti no saimes, to ar kaltni atdalām no pārējiem ligzdas rāmīšiem. Latvijā lietojamās standarta apkāres ir neparocīgas ātram un ērtam darbam. Tām ir ļoti gari pleciņi, kurus bites „piepropolisē” vienu pie otra, un rāmīšu atdalīšana nav iespējama bez kaltni palīdzības. Arī, sabīdot rāmīšus, nevar kontrolēt, vai ar tiem nespiežam kādu biti, jo tik lielu laukumu pārskatīt ir grūti. Arī praktiskā nozīme šādiem pleciņiem ir neliela, jo regulāri tos ar kaltni nošķeļam no apkāres, un rāmītis ir jābrāķē. Kā pirms simts gadiem, Latvijā biškopji sāk izmantot bezpleciņu apkāres, kas ir vienkāršākas konstrukcijā. Lai nodrošinātu atstarpi starp rāmīšiem, tiek izmantoti distanceri. Šādus rāmīšus ir viegli atraut no pārējiem, ar tiem nav iespējams piespiest bites un tos var izvilkt no jebkuras vietas ligzdā, nejaucot to pēc kārtas un nedzenājot bites.

Ja uz rāmīša jāapskata peri un dējumi, to jātur virs ligzdas, lai jaunās bites un gadās – arī bišu māte, atgrieztos saimē, nevis iekristu kaut kur zālē. Rāmītis jātur perpendikulāri stropam, tieši tā, kā tas atrodas ligzdā; apskati veicam no abām pusēm. Ja salieksim rāmīti slīpāk, no tā sāks birt ārā ienesie ziedputekšņi un svaigais nektārs, notraipot sedziņu un stropa detaļas. Zemē nomestas lietas (vaska plāksnītes, ziedputekšņus u.c.) bites neizmanto, bet kā atkritumus izvāc laukā no stropa. Jāiemācās uz rāmīša prast atrast, kur ir bišu māšu dējumi, ar ko tie atšķiras no cirmeņiem un kas ir bišu māšu kanniņa? Kur ir aizvākots medus un kāds izskatās jaunais ienesums? Kāda izskatās bišu maize un kādas ir ziedputekšņu nastiņas? Kāda atšķirība tranam no darba bites un kas īpašs ir bišu mātei? Kur ir izvietoti darba bišu peri un kur tranu peri? Atpakaļ ieliekam rāmīti ligzdā tikpat uzmanīgi un akurāti, kā ņemot laukā. Nemēģiniet ar rāmīti veikt asas kustības vai piesist rāmīša listīti pie stropa malas, bites ļoti labi uztver vibrācijas, tāpēc rīkojieties tā, lai tas nebūtu pēdējais apskatītais rāmītis šajā saimē.

Pārtraukt iesāktos darbus bišu saimē nevar, tos jāpadara līdz galam. Ligzda jānosedz ar vaskadrānu, jāuzliek spilvens, visbeidzot klusi un mierīgi jāuzliek stropa jumtiņš. Un atcerieties, jādravo ir ar miermīlīgām, selekcionētām bitēm nevis ar briesmoņiem, ar kuriem nevar tikt galā. Darbs ar bitēm sniedz prieku, piepildījumu un gandarījumu nevis bailes, sāpes un nepatiku.

